

Ills sentí venir *matxos*, y va conèixer qu'eran los meus, ab la *fressa* dels cascabells», Genís Aguilar (*Mercè de Bellamate*, J. Flo., 1878, 306); «ningú l'havia vist passar, ningú havia sentit *fressa* ni remor y, ab tot, l'home no 's trobava: era cosa de meravella», P. Briz (*Lo coronel d'Anjou*, 64); «enmitj del silenci de la nit, sentí *fressa* de trepitjades y, al cap d'una estona, crits barrejats ab paraules de condol», Vidal Val. (*Ros. d'estiu*, 133). I encara que el mot en tals accs. sigui més del Princ. que de les regions migjornals (res d'això en Escrig 1851 ni *DAmén.*, *DFgra.*, tanmateix cf. *AlcM*, § 3), no deixem de trobar-lo en algun escriptor d'allà, ben poc servil a la llengua comuna, com PdAPenya (*Po. Pop.*, veg. la cita en *guiterra*, *GUIARRA*) i Enric Valor: «per fi callà el vent per complet: ara es sentia només una *fressa* dolça que baixava dels alts» (*Jornada*, Val., 18-xii-1962).

Un mot de significat bàsic i elemental pot sorprendre que no vagi aparèixer abans a la llengua escrita. De tota manera *AlcM* n'ha registrat dues aparicions, l'última de les quals, de 1642, en el *Tractat d'Artilleria* del barceloní Fc. Barra, té ja sentit i matís ben igual als actuals: «al enemic més lo atemoriza un tir que li fassa dany que molts que sols fassen *fressa*»; observa el lexicògraf que a Mallorca, si el mot s'usa per a soroll, és amb el matís (allí més explícit que en el Princ.) de soroll delator, revelador de succeir una cosa («tant d'amagat i fent tan poca *fressa* que ---»), i no sense raó vol afinar aquesta mena de sentit en l'exemple més antic del mot, que troba en les *Transformacions* del barceloní Fc. Alegre, c. 1480: «preposà de dar la mort al fill, pus que era en sa mà, sens *fressa* ni nota d'infàmia de levar-li la vida», i l'hi deu conduir el fet que en tots els casos va amb fraseologia negativa (*no vull fer fressa, amb poca fressa, sense fressa*).

No li manca raó, doncs; i tanmateix es percep en Alegre que la *fressa* hi tindrà un abast abraçador de més amplitud: gens de rebombori en primer lloc, però no deixant d'incloure-hi la visió i els rastres descobridors. Com ho corrobora el *Colloqui de Dames* valenciana de fi S. xv, on es reporta a la fortor o ferum de la suor, de la vinassa o d'una ampolla bruta: «*fressa* leixan de porrina / ses axelles», «mentra vi hi hage / nit e jorn la boca 'ls raja / --- / *fressa* porten de ampolla mal scurada» (vv. 1044, 212).

I és que és ací on tenim l'enllaç i la filiació etimològics: *fressa* ve del verb *fressar*, que inclou, per diversos costats la idea de rastre i pista amb què solquem i marquem el terreny, obrint un pas, amb què una bèstia deixa senyals de si mateixa: per fer això cal fer una remor alhora seguida i indicadora, deixar unes senyets que guien al qui cerca indicis. El mot és ben conegut com a verb: el qui obre un camí per la brolla o la neu el *fressa* o *afressa*; un camí (*afressat* 'molt trepitjat', 'amb roderes marcades'; el *corriol més* (*afressat* 'aquell que tevela trànsit seguit, en no ésser envaït per mates, ni gaire accidentat per rocs i pedres girelles': exs. a grapat en les guies excursionistes d'Osona, Torras, Iglésics, etc. (i puc garantir en persona que és

usual per igual en totes les comarques des del Gaià a l'Albera i Cerdanya, no excloent-ne part del cat. occid.) (*DAG. afrassat*, -ar).

També en prosa literària: «la terra, rublerta d'herbam, com d'un camí poc *fressat*», NOLLER (*DBal.*); «abandonava l'obra; m'embranchava tal volta per altres camins --- que m'encuriosien; i, un cop la ruta *afressada* quasi del tot, la deixava també per una altra de més temptadora, que recorria tal volta a salts», Ruyra (*La Parada*, p. 5); «de Sant Pere a Castelló d'Empúries, el camí era tot *fressat*» (havia escrit *afressat* i ho escapçà abans d'enviar-ho a la impremta), «records d'un amor que no havia arribat a florir, caminet del bosc que es perd --- com tantes altres dèries de joventut que ens tingueren en roda abans de trobar la ruta *fressada* del nostre destí», Coromines (*Prometeu*, vii, 126; *La Sèptima Simfonia* x, en *A Recés*, 75). Josep Carner ho escriví repetidament amb a-: «ai la ventada que amaga el sol / i les carreres d'hivern *afressals*», «Déu nos do ser catalans / --- / vella rel i fresca saba, / si no igual als venidors / una artiga els *afressàrem*» (*Auques i Ventalls*, 1914; 1918; *O. C.*, 191, 121).

Però aquesta no és més que una faceta d'un terme polièdric. Car *fressar* en el pla més elemental de la vida es refereix al rastre que deixa un animal, sigui passant per un lloc o amollant-hi una tira d'excrements: «*fressa*: escrement dels animals, les gratades que fan en terra y les potades que hi senyen», *DFgra.*, «estiercol de algunos animales, señal u hoyo que hace algún animal escarbando», *DAmén.*, i si a la pagesia mallorquina això és la vida diària, a Ciutat ho derivin cap al canal abstracte de senyal revelador (que ens explica allò de «no vull *fressa*»): «—Encara no mos ho havies dit? —Ni falta que feia: i alerta que badis boca a Na Carme de tot això: m'en vaig a defora, per si veig *fressa* de res», «—I encara no s'ha aixecat ningú? —No he vist *fressa* de tal cosa», GCortès (*IdOr* viii, 50, 71). Fabra, a primers de 1948, va enviar a la S. F. de l'IEC nota, que he copiat, d'un mot a afegir a la nova ed. del *DFa.* (probt. ho sentí en ross.): «*fressa* f., senyals que una bèstia deixa del seu pas i que permet de seguir-li el rastre: *vam veure la fressa d'un conill*».

Si això és poc conegut en cat. central, no deixa, però, de viure-hi en comarques apartades: al peu del Cadí, a Tuixén, en una narració de cacera: «el gos ha anat seguint la *frèsa* de la llebre i ---», «si trobem *frèsa* del conill que hi ha pasturat, els gossos *toquen* més fort, i ---» referint-se (concretaren) al 'rastre' i als 'cagallons o altre excrement' (1964). Enlloc més general això que en les terres de Migdia: civ. «*fressa*: excremento del conejo» (PzCabrero), i ho anoto una mica pertot en terra valenciana, també en el Centre: «allí hi ha un *fresaéro* de conills», Torís (1962), derivat on cap detall fonètic no ens xoca puix que som en domini apitxat; car també en el Maestrat té sorda: «*fressar*: fer sos excrements en llocs determinats les aus, conills i demás rosegadors», «*fressa*: excrements d'aus i bestioles, que fan de rastre en sendes i camps,